

MENTEŞE SANCAĞI'NDA İTALYAN VE YUNAN İŞGALLERİNE TEPKİLER

Mevlüt ÇELEBİ*

ÖZET

Mondros Mütarekesi'nden sonra Anadolu'nun değişik bölgeleri Fransa, İtalya ve Yunanistan tarafından işgal edildi. İtalya'nın işgal ettiği bölge Menteşe sancağına bağlı idi. Başta Muğla olmak üzere sancak halkı, çeşitli miting ve telgraflarla İtalyan işgallerini protesto ettiler.

İzmir, 15 Mayıs 1919 günü Yunan birlikleri tarafından işgal edildi. Menteşe halkı düzenlediği mitinglerle ve İtilaf Devletleri temsilcilerine gönderdiği telgraflarla işgali protesto ettiler. Menteşe halkı adına yapılan protestoların dikkate değer bir yönü, kadınların da protesto eylemlerine aktif bir şekilde katılmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Atatürk, Türk Millî Mücadelesi, Menteşe Sancağı, Muğla.

Reactions Against Occupation of Italian and Greek in Sanjak of Menteşe

ABSTRACT

After the Armistice of Mudros, France, Italy and Greece occupied in several parts of Anatolia. Occupied region by Italy was within the Sanjak of Menteşe. People of Sanjak of Menteşe were in protest against Italian occupations with meeting and telegraphs.

On May 15, 1919, Izmir was occupied by the Greek Army. Turkish people had reactions against the occupation of Izmir. Because, they thought that this occupation was beginning of the loss of all West Anatolia. So, all people made reactions with meeting and sending telegrams to European countries. People of Menteşe had sent telegraphs to European countries in the name of protest against the occupation of Izmir by Greece. It is important that, women who lived in Muğla participated in protesting actions.

Key Words: Turkey, Atatürk, Turkish National Struggle, Sanjak of Menteşe, Muğla.

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasındaki savaşı bitiren Mondros Ateşkes Antlaşması, Osmanlı topraklarının işgali tehlikesini de beraberinde getirdi. İngiltere, Fransa, Yunanistan ve İtalya gibi İtilaf Devletleri; hem Osmanlı Devleti'ni tasfiye etmek ve hem de savaş sırasında imzaldıkları gizli antlaşmaları hayata geçirmek için işgal yoluna başvurdular. Bu süreçte yaşanan İtalyan ve Yunan işgallerinin ortak yönü, kendi aralarında da bir rekabet ortamı yaratmış olmasıdır. Rekabet söz konusu olunca da ilk akla gelen yer İzmir olmuştur. Gizli antlaşmalarla önce İtalya'ya daha sonra Yunanistan'a vaat edilen İzmir'in bu ülkelerden hangisi tarafından işgal edileceğine Paris Barış Konferansı'nda karar verildi. İngiltere, Orta Doğu'ya vereceği şekil bakımından Yunanistan'ı tercih ederken, bunu fark eden İtalya, Türkiye siyasetini müttefiklerinden bağımsız hale getirdi ve Anadolu'da işgallere başladı.

---

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

Paris'te Türkiye'nin geleceği hakkında kararlar verilirken İtalya ile Yunanistan arasında yaşanan rekabet, Anadolu'ya işgal olarak yansımıştır. Anadolu topraklarına Yunanistan'dan önce çıkarak yerleşmek isteyen İtalya, bu hareketiyle, başta İzmir olmak üzere Batı Anadolu'nun Yunanlar tarafından işgalini hızlandırmış oldu.

2. MENTEŞE'NİN İTALYAN İŞGALLERİNE TEPKİSİ

Trablusgarp Savaşı devam ederken işgal ettiği Rodos ve 12 Ada ile Anadolu'ya komşu olan İtalya, Günebatı Anadolu bölgesini "hedef coğrafya" olarak seçti. I. Dünya Savaşı'na girerken imzaladığı gizli Londra Antlaşması ile Antalya'dan Bursa'ya kadar olan bölgenin kendisine vaat edilmesini sağlayan İtalya, savaş bittikten sonra bu topraklara yerleşmek istedi. "Vaat edilmiş topraklar" olarak kabul ettiği bu coğrafyayı ele geçirmek için fırsatlardan yararlandı; emrivakiler yaptı. İtalyan işgallerinin ağırlıklı olarak Mentеше sancağında gerçekleştirmiş olması, bu yörede yaşayan halkı daha dikkatli olmaya sevk etti.

İtalyanların Anadolu'da asker gönderdikleri ilk yer olan Antalya'nın işgali, Muğla halkı tarafından tepkiyle karşılandı. Muğlalılar, Antalya'nın 28 Mart 1919'da işgalini 18 Nisan'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdikleri bir telgrafla protesto ettiler.¹

6 Mayıs 1919 günü Paris Barış Konferansı'nda İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesine izin verilmesi Anadolu'da yeni bir İtalyan işgal dalgasının yaşanmasına yol açtı. İtalyanlar, Mentеше sahillerini 11 Mayıs 1919 günü sabahtan itibaren işgal etmeye başladılar. Ege İşgal Kuvvetleri Komutanı General Elia yönetiminde işgal ettikleri ilk Mentеше sahili Fethiye'dir.² İşgal, "Âsâyis mükemmel, asker çıkarması mütarekeye aykırıdır" diyen kaymakam tarafından protesto edildi.³ 11 Mayıs sabahı Bodrum da, Fethiye gibi işgal edilmeye başlandı. Coatit torpidosundan karaya çıkan 60 İtalyan askeri Bodrum'u işgal ettiler.⁴ İtalyanlar, "hiç bir âsâyişsizlik yaşanmadığı ve mütareke hükümlerine aykırı olduğu için" işgali protesto eden Bodrum

¹ *Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği Arşivi, (TCRBA) , Kutu (K).125, Dosya. (D) 7.*

² *Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito, (USSME), E3-3/3; USSME, E3-6/2; Biagio Pace, Dalla pianura di Adalia alla valle del Meandro, Milano, 1927, s.56; Luciano Flussi, "La diplomazia delle cannoniere: Gli sbarchi italiani in Anatolia nel 1919", Analisi Storica, Anno: I, No:1, (Luglio-Dicembre 1983), s.49.*

³ *USSME, E3-6/4; USSME, E3-7/3*

⁴ *USSME, E3-3/3; USSME, E3-6/2; USSME, E3-9/8; USSME, E3-7/3; TCRBA, K.125, D.7; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, (ATASE Arş.), Klasör, (Kl.), 401, D.2, Fihrist, (Fh.)79; Pace, a.g.e., s.56; Flussi, a.g.m., s.49.*

Mevlüt ÇELEBİ

kaymakamına, “İşgalin, İtilâf Devletleri’nin bilgisi dahilinde yapıldığını” söylediler. İşgal, Bodrum’da da protesto edildi.⁵

İtalyanlar, “Kuşadası-Antalya kıyı kesiminde, denizcilik şartları bakımından en iyi liman”⁶ olarak kabul ettikleri Marmaris’i de, Fethiye ve Bodrum gibi 11 Mayıs günü işgal ettiler.⁷ İşgal, Kaymakam Fevzi Bey tarafından İtalyan birliklerinin komutanına verilen bir yazıyla protesto edildi.⁸

Bu ve benzeri tepki ve protestolara aldırılmayan İtalyanlar, Kuşadası ve Selçuk istasyonunu 14 Mayıs 1919’da işgal ettiler. İzmir’in Yunan askerleri tarafından işgalinden sonra yeni bir işgal dalgasını daha başlatan İtalyanlar, 16 Mayıs 1919’da Güllük’e de asker çıkardılar. İzmir’e çıkan Yunan askerinin kendi işgal sahasına doğru ilerlemesini endişeyle izleyen İtalyanlar, Milas’ı da 2 Haziran’da işgal ettiler.⁹ Ardından, 5 Haziran’da Çine ve 28 Haziran’da Burdur herhangi bir direnişle karşılaşmadan İtalyanlar tarafından işgal edildi.¹⁰ Son olarak Muğla da İtalyan askerleri tarafından 23 Temmuz’da işgal edildi ve işgal askerî ve mülkî makamlar tarafından protesto edildi.¹¹

Görüldüğü gibi Menteşe Sancağı’nda İtalyan kıtaları tarafından yapılan işgaller tepkiyle karşılandı. Ancak bu tepki protestolarla sınırlı kaldı. Neden silahlı bir tepki gösterilmediği; İtalyan işgal metodu, hükümetin resmi politikası ve daha önemlisi İtalyanların tek işgalci güç olmamasıyla ilgilidir. İtalyanlarla Yunanların işgal yöntemi ve niyetleri, halkın iki işgalci güce karşı tavrında etkili olmuştur. Kuşkusuz bu siyasetin en önemli ayağı Mustafa Kemal Paşa liderliğinde yürütülen Türk Bağımsızlık Savaşı’nda İtalya ile yürütülen çok yönlü ilişkilerdir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açıldığı dönemde; İtalyan belgelerine göre 14.606¹² Türk kaynağına göre 17.900 askeriyle¹³ İtalya da işgalci bir devletti. Buna rağmen Ankara Hükümeti tarafından “ehven-i şer”

---

⁵ USSME, E3-5/2; USSME, E3-6/4; USSME, E3-7/3; ATASE Arş., Kl. 401, D.2, Fh.79; TCRBA, K.125, D.7; M.Şefik Aker, *İstiklâl Savaşı’nda 57.Fırka ve Aydın Millî Cidali*, C.2, İstanbul, Askerî Matbaa, 1937, s.56.

⁶ USSME, E3-2/3; USSME, E3-6/2.

⁷ USSME, E3-3/3; USSME, E3-6/2; USSME, E3-7/3; USSME, E3-9/8; USSME, E3-7/3; TCRBA, K.125, D.7; ATASE Arş., Kl.401,D.2, Fh.90; Pace, *a.g.e.*, s.56; Flussi, *a.g.m.*, s.49; Aker, *a.g.e.*, s.56.

⁸ *Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri-Affari Politici, (ASDMAE-AP)*, 1919-1930, Busta. 1646-7746; USSME, E3-3/3; USSME, E3-6/4; USSME, E3-7/3; ATASE Arş, Kl.401 ,D.2, Fh.85.

⁹ USSME, E3-6/2; USSME, E3-11/1; Aker, *a.g.e.*, s.23.

¹⁰ USSME, E3-11/1; *Harp Tarihi Vesikalar Dergisi*, Sayı:6, Belge, (B), 125.

¹¹ USSME, E3-7/3; ATASE Arş., Kl.27, D.102, Fh.43; Ünal Türkes, *Kurtuluş Savaşı’nda Muğla*, (2 Cilt), İstanbul, 1973, s.224.

¹² USSME, E3- 21/1, 1 Mayıs 1920.

¹³ *Türk İstiklâl Harbi*, C.7, İdarî Faaliyetler, Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Yayını, 1975, s.61.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

olarak görülmüştür. İtalyanların Anadolu hareketine bakışları, işgal politikaları ve Heyet-i Temsiliye döneminde milliyetçilere yardım etmeleri, TBMM ile İtalya arasında, diğer İtilâf Devletleri'ne oranla daha dostça ilişkilerin kurulmasına ortam hazırlamıştır. Her ne kadar Mustafa Kemal Paşa, İtalya'ya kuşkuyla yaklaşmışsa da,¹⁴ tek başına İtalyanlara karşı kötü davranılmamıştır.¹⁵ Ankara ile Roma arasındaki ilişkileri özetlemek gerekirse; Anadolu Milliyetçileri İtalya'yı teoride “düşman”, pratikte “dost” olarak görmüşlerdir. İtalya “düşman”dı. Çünkü; Kemalistler, Misak-ı Milli sınırları içindeki işgalleri ortadan kaldırmak için savaştılar. Böyle olunca; Anadolu'nun geniş bir kesimini işgal etmiş olan İtalya da “düşman” durumundaydı ve savaş aynı zamanda onlara karşı da yapılıyordu. Öte andan İtalya; Mustafa Kemal Paşa tarafından “dost” olarak değerlendirildi. Çünkü İtalya; işgal bölgesinin Kuvâ-yı Milliye birlikleri tarafından kullanılmasını görmezden geliyordu. Antalya ve Kuşadası gibi limanların Milliyetçiler tarafından Avrupa ile bağlantısını sağlamak için kullanılmasına ses çıkarmıyordu. Roma'da temsilcilik açarak davalarını Avrupa'ya anlatmalarına yardımcı oluyordu. Buna benzer bir çok nedenlerden dolayı Anadolu savaşını yürütenler, İtalya'yı diğer İtilaf devletleri'nden farklı bir kategoride değerlendirmişlerdir. Gerçi bu, İtalyanların Anadolu'da işgalci bir devlet olarak bulunmasından duyulan rahatsızlığın her fırsatta dile getirilmesinde engel olmadı.¹⁶ İtalya'nın Anadolu'da işgalci bir devlet olarak bulunması, Ankara Hükümeti tarafından kabul edilir olmasa da, bir süre katlanılabilir bir durumdu. Aksi bir tutum, yani İtalya'nın da Yunanistan, İngiltere veya Fransa gibi Anadolu hareketini boğmaya yönelik bir politika izlemesi ve o yöndeki çabalara destek olması, Ankara Hükümeti'nin İtalyanlara karşı bir cephe açmasını zorunlu kılardı. Bu durum elbette nihai hedef olan işgal altındaki Türkiye topraklarının kurtarılmasının gerçekleşmesini önleyemezdi. Ancak, Doğu'da Ermeni, Güney'de Fransız ve Batı'da Yunanlara karşı yürütülmekte olan savaşa bir de Güneybatı'da İtalyanlara karşı cephenin açılması, Millî Mücadele hareketinin daha çok insan ve zaman kaybıyla sonuçlanmasını doğurabilirdi. Öte yandan, TBMM ve Başkanı Mustafa Kemal Paşa biliyorlardı ki, özellikle Yunanlılara karşı verilecek savaşın başarıya ulaşması İtalyanlar için de caydırıcı bir etki yapacaktır. Mustafa Kemal Paşa, 9 Ocak 1920'de komutanlıklara gönderdiği telgrafta; “Yunanın Aydın vilayetinden ihracı hususunda tarafımızdan vuku bulacak teşebbüsât-ı ciddiye İtalyanların da memleketimizi terk etmesi gibi ikinci bir muvaffakiyyet temin

¹⁴ Luigi Villari “Da Mustafa Kemal a Kemal Atatürk”, *Nuova Antologia*, Anno:73, Fas.1601, (1 Dicembre 1938), s.331.

¹⁵ Carlo Sforza, *Makers of Modern Europe*, Indianapolis, The Bobbs-Merill Com.1930, s.365.

¹⁶ Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'ta 30 Kasım 1919'da görüştüğü Teğmen Luigi Villari gönderdiği raporda şunları kaydetmişti: “İtalya hakkında çok samimi duygular ifade etti ve dostluğumuzu takdir ettiğini ve değerini bildiğini söyledi. Ancak, Anadolu'daki işgallerimizden endişe ediyor.” *USSME*, E3-16/2.

edebileceğine de şüphe yoktur.”¹⁷ demek suretiyle İtalyanlara karşı izleyeceği stratejiyi ortaya koymuştur.¹⁸

3. MENTEŞE’NİN YUNAN İŞGALİNE KARŞI TEPKİSİ

İzmir’in Yunanlar tarafından kanlı bir şekilde işgalinin anlam ve mahiyetinin Muğla’da çok doğru olarak anlaşıldığı görülmektedir. İşgal ettiği bölgeyi “vatan” yapmak amacıyla olan Yunanistan’ın Aydın vilayetine gelişine karşı Menteşe, bütün imkanlarını kullanarak direnmiştir. İtalyan işgaline karşı silahlı direnişe kalkışmayan bir halkın Yunana karşı bütün varlığıyla karşı durması üzerinde durulması gereken ciddi bir olgudur. Yunan işgallerine karşı ilk tepki, daha önce bir yazımızda ele aldığımız gibi, İzmir’in işgaline karşı protesto şeklinde olmuştur.¹⁹

İzmir’in işgali bütün yurttan büyük bir üzüntü ve infial yarattı. Yurdun dört bir yanında yapılan mitinglerle işgal protesto edildi. Bu işgal göstermiştir ki, hak, hukuk, insan hakları, milletlerin kendi geleceklerini tayin hakkı gibi Avrupalıların sahiplendikleri değerleri savunarak İtilaf Devletleri ile mücadele etmek mümkün değildir. İzmir’in Yunan askerleri tarafından haksız bir yere ve kan dökülerek işgal edilmesi, Anadolu Türk halkının sert tepkisiyle karşılaştı. Başta, Yunan işgali tehlikesini yakından hisseden Aydın vilayetinde yaşayanlar olmak üzere Türk milleti, İtalya ve diğer Avrupa devletlerine gönderdiği protesto telgrafları ve düzenlediği mitinglerle İzmir’in işgalini protesto ettiler.

İzmir’in işgalini, işgalden hemen sonra İstanbul İtalyan Yüksek Komiserliği’ne gönderdikleri bir telgrafla protesto eden Muğla halkı, bir de protesto mitingi düzenledi. Kocahan’da 22 Mayıs 1919 günü düzenlenen büyük mitinge binlerce kişi katıldı ve işgali protesto ettiler.²⁰

Bir yandan teşkilatlanma çalışmalarına devam eden Muğlalılar, öte yandan da protestolarına devam ettiler. 27 Mayıs 1919 tarihinde “Umum ahali nâmına Saadettin ve on refiki” imzalı bir protesto telgrafını İtilaf Devletleri’nin İstanbul’daki Yüksek Komiserlerine gönderdiler. “Bu müessif hadiselerin bir an evvel izalesi için bütün hükümetlerin teşebbüste bulunması” istenilen telgraf şöyle devam ediyordu:

“Livamızın Fethiye, Bodrum, Marmaris kazaları hiçbir sebep olmaksızın işgal edildiği gibi, İzmir’in de bu defa Yunan askeri tarafından işgal olunduğu teessürle işitilmiştir. Daha önce arz ve izah edildiği veçhile bu

¹⁷ *Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, -IV-, Ankara, TTK Yayını, 1991, s.155.

¹⁸ Milli Mücadele dönemindeki Türk-İtalyan ilişkileri için bakınız: Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2002.

¹⁹ Mevlüt Çelebi, “Menteşe Sancağında İzmir’in İşgaline Gösterilen Tepkiler”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XX, Sayı: 1, (Temmuz 2005), ss.39-59.

²⁰ Türkerş, *a.g.e.*, s.252-255; Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, İstanbul, 1983², s.141.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

mahaller Türklerin millî hatıratı ile dolu tarihi yurtlardır. Umumi nüfus itibarıyla yüzde seksenini Türklerin teşkil ettiği bu havalide Türkler ile diğer unsurlar arasında Umumi Harp'te bile birliği bozacak hiçbir hadise olmamıştır. Bu havalinin, yani Anadolu'nun Osmanlı memleketinden irtibatının kesilmesi hiç şüphesiz dünya sulhunu ihlal edecek önemli bir hadisedir. Bütün Türkler son derece heyecanla, vatanları uğrunda hakimiyetlerini korumaya ve devam ettirmeye azmetmişlerdir. Milletlerarası hukuka, adalet kaidelerine ve hakkaniyete uymayan işbu müessif vaziyetin düzeltilmesi için bütün milletlerin hükümetlerinin acele ve âdilane teşebbüslerde bulunmalarını sabırsızlıkla bekleriz.”²¹

Muğla halkı, sonraki dönemde de Millî Mücadele'ye katkısını esirgememiştir. 6 Ağustos 1919'da toplanan Birinci Nazilli Kongresi'ne, 19 Eylül 1919'da toplanan İkinci Nazilli Kongresi'ne ve 6 Ekim 1919'da toplanan Üçüncü Nazilli Kongresi'ne aktif bir şekilde katılan Muğlalıların mücadeleye maddi ve manevi yardımları da azımsanamayacak ölçüdedir. Bu yardımların yanı sıra merkez ve ilçelerde kurulan Kuvâ-yı Milliye birlikleriyle²² savaşa da fiilen katılmışlardır.

Menteşe sancağının merkezi olan Muğla'dan başka, hemen her yerde düzenlenen mitinglerle ve İtilaf Devletleri'ne gönderilen mektup ve telgraflarla İzmir'in işgali protesto edildi. Marmarisliler, İzmir'in işgaline en net tepkiyi gösteren yerlerden birisi olmuştur. İzmir'in işgal edildiği gün İstanbul İtalya Yüksek Komiserliğine gönderilen aşağıdaki telgrafla işgal kınanmıştır: ²³

“İtalya Mümessil-i Siyasiliği'ne,

Marmaris, 15 Mayıs 335 (1919)

İzmir ve havalisini Yunanlıların işgal ettiğini hayretle işittik. Yurdumuzu böyle sefil Yunan kâtiline teslimine ırza edilmesi imkanını muhayyelemizle kabul edemiyoruz. Muhtac-ı vesâyet isek medenî ve her bir milletin irşadad ve muavenetine terk edilmemiz îcab eder. Aksi takdirde tarih-i Yunan pek feci fedakârlıklar kayd edecektir. İcraât-ı gayr-ı insanisinin canlı delilleri meydanda iken yeniden bir milyon Türkün mahrum-u medeniyet olmağla esir kılacak bir karar neticesinin mesuliyet-i maneviye ve tarihiyesi takdir buyurulacağı kanaati şu dakikada meşbû'-ı teessür ve teheyycüç yaşayan Mentşe halkının hissiyat ve ulüvv-i vatanperveranesine tercüman olarak arz eder ve hak ve adaletle kabil-i telif ve bizi tatmin edecek açık ve sarih tebşirâtlarına intizar eyleriz.”

²¹ *İzmir Fecâyi*, İstanbul, 1335, s.165-166; Mehmet Şahingöz, *İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1986, s.126-27.

²² Muğla merkez ve ilçelerde kurulan Kuvâ-yı Milliye birlikleri hakkında geniş bilgi için bakınız: Türkeş, *a.g.e.*, s.265-313; Mehmet Çanlı-Ünal Türkeş, *Dağca (Reşadiye) Kuva-yı Milliyesi*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1999.

²³ *ASDMAE-Ambasciata d'Italia in Turchia*, Busta.262-1.

Mevlüt ÇELEBİ

Belediye Reisi Ziya

Marmaris ahalisi nâmına

Eşraftan Mehmet Emin

Marmaris halkı 15 Mayıs 1919 günü orada bulunan İtalyan Askerî Temsilcisi Yüzbaşı Pretti'ye de, Marmaris Heyet-i Milliye Reisi Eyüb ve üyelerin imzasıyla bir protesto telgrafı daha gönderdiler. Bu telgrafta; "İzmir ve çevresinin Yunanlılar tarafından işgalini büyük bir acıyla öğrendiklerini" belirttiler. "İzmir ve çevresinde yaşayanların büyük çoğunluğunu Türklerin meydana getirdiğini ve vatanlarını son kişi kalana kadar savunmaya karar verdiklerini" bildirdiler ve "İzmir'in mümkün olan en kısa zamanda tekrar Türk hâkimiyetine iade edilmesini" istediler.²⁴ Ancak, Yunanların İzmir'den çıkarılmaları yönünde bir gelişme olmayınca Marmarisliler 23 Mayıs 1919'da, aşağıdaki mektubu gönderdiler.²⁵

"Marmaris'de İtalya Devlet-i Fahîmesi Mümessil-i Askerisî Kapitan Persico Cenablarına;

Yunanlıların hak ve adaleti çiğneyerek hilâf-ı mütareke fi 15 Mayıs 1335/1919 tarihinde İzmir ve havalisini işgal etmelerini şiddetle protesto etmiş ve hûn-în vakayi'e sebebiyet verilmemek üzere vatanımızın bu güzel parçasından tard ve teb'îd edilmelerini taleb ve istirham eylemişdik. O günden bugüne kadar bir hafta mürur eylediği halde Yunanlıların İzmir'den çıkarılacağına dair bir alaim görülmemekle beraber mezkur protestomuz üzerine hükümât-ı muazzamanın ne yapmak istediği hakkında da bir malumât alamadığımızdan Yunanlıların İzmir ve havalisini işgal etmiş olmalarını tekrar ve şiddetle protesto ederek ber-vech-i zîr metalibde bulunmak zaruretini his ederek millet her haliyle Türk ve Müslüman olan İzmir ve havalisinin ecza-yı vatandan ayrılmasına katiyyen tahammül edemeyecektir. Binaenaleyh Yunanlıların bu mübarek kıtamızı işgalde devamları galeyana ve heyecanı milliyi tezyid ve gayr-ı kabil-i tasvir asabiyet tevliid etmektedir. Hükümât-ı muazzama bizim bu muhikk metalibâtımızı is'af ile Yunanlıları İzmir ve havalisinden bir an evvel çıkarmayacak olursa pek kanlı vakayi'e şahid olacak ve arzu edilen sulh ve sükun yerine kıyamethûn bir manzara karşısında kalınacaktır. Hükümât-ı muazzama Türk ve Müslümanların Yunan hâkimiyet ve esaretine serfûrû etmeyeceklerine kâni olmalıdırlar. İzmir ve havalisinin Türk ve Müslüman kalmasını temin için her türlü fedakârlığı îfaya âmâde olan ve îcab ederse bu uğurda kanlarını dökerek milel-i mütemeddine arasında yaşamağa hakkı olduğunu isbat etmek üzere ahd ü peyman etmiş bulunan millet-i mazlume-i İslâmiye bu muhikk temenniyat ve metalibâtına hükümât-ı

²⁴ ASDMAE-AP., 1919-1930, Busta.1646-7746; ASDMAE-CP., Posizione, (Pos.), 16, Turchia, Busta.56-45; USSME., E3-3/3; USSME., E8-87/13.

²⁵ ASDMAE- Conferenza della Pace, (CP), Pos.16, Turchia, Busta.56-45. Bu mektubun tercümesi için bakınız: ASDMAE-AP., 1919-1930, Busta.1646-7746.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

muazzamanın müzâheret etmesini ve Yunanlıları İzmir ve havalisinden çıkarmalarını bu babda pek sarîh olan hukukuna (okunamadı) katiyyen ve musîrr-âne taleb ve istirham ve şahidi bulunduğunuz tezahürât-ı milliyenin buna binaen vuku bulmakda olduğunu arz eder ve işbu protestonâmenin serian devlet-i fâhimenize, Amerika Cemahir-i Müttefikesiyle İngiltere ve Fransa hükûmât-ı muazzamasına tebliğine vesâtet buyurmanızı maal-ihiram rica eyleriz.” Fi 23 Mayıs 1335/1919

Millî Mücadele tarihimiz bakımından çok önemli ve üzerinde durulması gereken bir nokta da; Marmarisli kadınların gösterdikleri tepkidir. Her ne kadar İzmir'in ve daha sonra da İstanbul'un işgaline karşı Türkler, kadın erkek tepki göstermişlerse de, İzmir'in işgaline karşı sadece kadınlar tarafından gösterilen tepki anlamlıdır. Marmarisli kadınlar, orada bulunan İtalyan komutanlığına gönderdikleri aşağıdaki tarihsiz telgrafla, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini kınamışlardır.²⁶

“Muhterem İtalya Hükümeti Temsilcisine

Marmaris

600 seneden beri vatanımızın kalbi olan İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali yüreğimizde derin yaralar açtı. Wison ilkelerine inanmıyoruz, insanlığa ve adalete karşı yapılmış olan bu işgali kabul etmiyoruz.

Biz kadınlar; topraklarımızı kurtarmak için çocuklarımızı, kocalarımızı ve kardeşlerimizi kaybettik. Canlarımızı ve insanlarımızı da bu uğurda feda etmeye hazırız.

İzmir'in işgaline karşı gösterdiğimiz protestonun hükümetinize ve diğer büyük devletlere iletilmesini sizden rica ederiz.”

Zöhre, Asiye, Hüsniye ve diğerleri.

Küçük bir Anadolu kasabasında yaşayan kadınların vatanlarını savunmak için gösterdikleri kararlılık, övünç vericidir. Türk kadını, erkeğiyle birlikte bağımsızlığını kazanmak için her türlü fedakarlığı göze aldığını göstermiştir. İşgalcilerin ve onların yerli iş birlikçilerinin anlamadıkları, anlamak istemedikleri bu direnç olmuştur. Bağımsızlığı için ölümü göze almış bir milletin kolaylıla tutsak edilemeyeceğinin somut göstergesi olan bu kararlılık, Mustafa Kemal Paşa'nın istiklâl yolunun en büyük meşalesi olmuştur.

Marmaris gibi Fethiye de, İzmir'in işgaline karşı en sert tepkiyi gösteren yerlerden biri oldu. 23 Mayıs 1919 cuma günü yapılan mitingden sonra, limanda demirli bulunan İtalyan Liguria Savaş Gemisi komutanlığına aşağıdaki mektup gönderilmiştir.²⁷

²⁶ USSME., E3-9/8.

²⁷ ASDMAE-CP., Pos., 16, Turchia, Busta.56-45. Mektubun İtalyanca tercümesi: USSME, E3-9/10.

Mevlüt ÇELEBİ

“Fethiye Limanında Lenger-endâz İtalya Devlet-i Fahîmesine Mensup Liguria Kruvazörü Kumandanlığına;

1335 senesi mayısının yirmi üçüncü cuma günü Fethiye’de kaza-i sekene tarafından akd olunan içtimada ittihaz edilen mukarrerâtlarla mukarrerât-ı mezkure mucibince düvel-i itilâfiye-i muazzama ve bî-taraf hükümetler mümessil-i siyasî ve sefarethanelerine arz-ı taht-ı vücubda olan protestonun suret-i musaddıkları leffen takdim edilmiştir. Tehlike-i milliyeyi îzaleye mâtuf olan evrak-ı mezkurenin devlet-i metbûa-ı fahîmenize arz ve iblağının rica ile takdim-i ihtiramât eyleriz.” 23 Mayıs 35.

Miting Heyeti

Reis	Aza	Aza	Aza
Belediye Reisi	Doktor	Doktor	Mekteb Müdürü
Osman Nuri	Vasfî	Pürşah	Şaban Hilmi

Yine Fethiye’den gönderilen aşağıdaki başka bir mektupla da, miting sonunda alınan kararlar bildirilmiştir:²⁸

1- Yunanlıların İzmir’e vâki olan tecavüzü hukuk-ı medeniye ve insaniyeye ve cihanşumul sulh ve müsâlemet-i müstakbel esasâtını temine mâtuf olan Wilson Prensiplerine mugayir olmakla itilâf heyet-i düveliyesi ile bî-taraf hükümetler mümessil ve sefarethanelerine limanımızda lenger-endâz İtalyan kruvazörü kumandanına miting heyet-i idaresi tarafından bir protestonâme takdim edilecektir.

2- Tamamiyet-i mülkiyemize aid arzularımız karin kabul olmadığı takdirde gâye-i milliyemizi kanımızla istihsale ahd ve iman eyleriz.

3- İntihab-ı umumi ile neticelenecek olan yeis-i milletin asırlardan beri ırkî ve tarihî revabıtlarla Türk milletine bağlayan ve ülkemizde hayat taşıyan bir ferd kalmayınca kadar Türk adını namusuyla toprağa gömeceğine iman ederiz.

4- Silah kullanmak ve müdafaa edebilmek kudretinde olanlar düşmanla çarpışarak ve masum çocuklarla ihtiyarlar müttehiden terk-i hayat ederek medenî olan cihan hâkimlerinin hak ve muâdeletden uzak bulunan tecavüze muvafakat ettikleri takdirde tarih-i istikbalin mâtem-engiz sahifelerine kanlı satırlarla kayd eyleyeceğiz.

5- Netice-i mukarrerat olarak zulm ve şenaate karşı ölmeği tek bir Türk kalmayınca kadar hayatımıza kast eden avamil-i vahşet-i efnayı Allahımıza peygamberimize kasem ederek teyid eyleriz.

Bunlarla yetinmeyen Fethiye ve çevre köylerin halkı, 24 Mayıs günü de İtalyan komutanlığına bir mektup daha gönderdiler. Aşağıdaki bu mektupla,

---

²⁸ ASDMAE-CP., Pos.16, Turchia, Busta.56-45. Mektubun İtalyanca tercümesi için bakınız: USSME., E3-9/10.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

“İzmir şehrinin Yunanlılar tarafından işgalinin mütareke hükümlerine aykırı olduğunu” belirttikten sonra şu kararları bildirdiler:²⁹

- 1- İzmir ve çevresinde yaşayan halkın büyük çoğunluğunu Türkler oluşturmaktadır. İşgal, Başkan Wilson'ın milliyet prensibine aykırıdır.
- 2- Türklerin Yunan hakimiyetini kabul etmeyeceğini bütün dünyaya ilan ediyoruz.
- 3- Müttefiklerden, millî haklarımıza saygı göstermesini bekliyoruz.

Redd-i İlhak Heyeti Başkanı Abdül... Din adamı.

Üyeler:

Müftüzâde Mehmed Rüşdü ve Halil Rıfat

Reşadiye köyü adına; İmam Halil, Ali ve Muhtar Ahmet

Kızlan köyü adına; Muhtar ve imam Omuzoğlu Ali,

Hızırşah Köyü adına İmam ve Muhtar Bekir,

Karaköy adına; İmam ve Muhtar Durmuş

Emecik Köyü adına İmam ve Muhtar Mustafa

Fethiyelilerin yukarıda ifade edilen düşüncelerini kısaca değerlendirmek yararlı olacaktır. Fethiye gibi küçük bir kasabanın insanları, Yunan'a karşı silah kullanacaklarını ilan ediyorlar. Bu, sadece dışarıya verilen bir mesaj değil, daha çok iç kamuoyuna ve yöneticilere dönük mesajtır da. Çünkü, Osmanlı Hükümeti ve Sultan, ne pahasına olursa olsun, silahlı bir direnişe hiçbir zaman sıcak bakmadılar. Bu bilinmesine rağmen, bir kasaba ölçeğinde olsa da, halkın, yöneticilerinin çözümlerinin yetersizliğini görüp, kendi başının çaresine bakacağını ilan etmesi de son derece önemlidir.

Marmaris ve Fethiye gibi İtalyanlar tarafından 11 Mayıs 1919 günü işgal edilen Bodrum'da da 23 Mayıs'ta düzenlenen bir mitingle İzmir'in işgali protesto edildi.³⁰ Mitingden sonra, aynı gün orada bulunan İtalyan birliğinin komutanına, İtilâf Devletleri temsilcilerine iletilmek üzere bir mektup gönderildi. “Adalet ve milliyet prensibine aykırı olarak İzmir'in, Yunanlılar tarafından işgalinin büyük bir üzüntü meydana getirdiği” bildirildi. “Yapılan haksızlığın düzeltilerek İzmir'in tekrar Türk egemenliğine verilmesi istenen” mektupta Bodrum merkez ve çevre köyleri temsilen şu imzalar yer alıyordu.

Bodrum Belediye Başkanı Ali, Miting Düzenleme Heyeti Başkanı Müftü Yusuf Ziya, Abad Kazası Müdürü Halil, Tepecik köyü halkı adına Muhtar Hasan oğlu Hüseyin, Kara Kaza köyü adına Muhtar Mustafa, Nebiköy adına Muhtar Hüseyin, Pınarlıbelen köyü adına Asaf, Dirmil köyü halkı adına Muhtar

²⁹ USSME., E3-9/10.

³⁰ USSME., E3-7/4.

Mevlüt ÇELEBİ

Mustafa Mehmed, Kelebek köyü halkı adına Muhtar Mustafa, Sandıma köyü adına Muhtar Mehmed, Yaka köyü halkı adına Muhtar Hasan, Kerim köyü adına imam Ömer, Faralya köyü adına Muhtar Hasan Fehmi, Bitez köyü halkı adına Muhtar Ali, Dere köyü halkı adına Mehmet, Peksimet köyü adına Muhtar Mustafa Mehmed, İslam haneleri köyü adına Mehmed Halil, Akçaalan köyü halkı adına Çakır Ahmed, Omurca köyü halkı adına Ömer Ali.³¹

Menteşe sancağında kadınların da protesto eylemlerine aktif olarak katılmış olduklarını görmekteyiz. Bodrumlu kadınlar da düzenledikleri bir toplantı ile işgali protesto etmişlerdir. Toplantı sonunda hazırladıkları aşağıdaki mektubu, Bodrum Belediye Başkanı Ali Bey aracılığıyla, Avrupa devletlerine iletmek üzere oradaki İtalyan birliğinin komutanına göndermişlerdir: Ali Bey İtalyan komutana şu mektubu göndermiştir:³²

“İtalya Devlet-i Muazzamasının Bodrum’daki Askerî Kumandanlığı Cânib-i Âlisine;

Kumandan Bey;

İzmir ve havalisinin işgalinden mütevellid teessürât sebebiyle akd-ı ictima eden Bodrum hanımlarının tanzim etmiş oldukları protesto telgraflarının Aydın hattının ahvâl ve vaziyet-i hâzırası dolayısıyla buradan keşidesi gayr-ı mümkün görülmüş olmağla Antalya telgraf merkezi vâsıtasıyla keşidesine vesâtet-i âciziye rica eylemişlerdir. Filhakika vaziyet dolayısıyla bunların ancak Antalya telgraf merkezi vâsıtasıyla keşidesi olabileceği hasebiyle mazrufen takdim kılınan evrakın Rodos vâsıtasıyla Antalya Mutasarrıflığı’na irsali hususunda delalet-i âliyelerinin ibzâlini rica eder ve bu emniyeden mütevellid teşekkürâtının arzıyla takdim-i ihtiramât eylerim efendim.”

30 Mayıs 335. Bodrum Belediye Reisi Ali.

Bodrumlu kadınlar, 30 Mayıs 1919’da düzenledikleri bir mitingden sonra İtalya, İngiltere, Fransa ve Amerika Yüksek Komiserlerine; Bodrum Kadınları Miting Heyeti Başkanı Emine Ferid ve Kadınlar Yüksek Heyeti Başkanı Netice ile 100 üyenin imzalarının yer aldığı aşağıdaki mektubu gönderdiler:³³

“İngiltere, Amerika, Fransa ve İtalya Hükümetleri Yüksek Komiserlerine;

Kazanın bütün kadınları; bu dakikada büyük bir acı içerisinde bir araya gelerek bir miting düzenledik. Vatanımızın ayrılık kabul etmez parçası olan güzel İzmir’imizin Yunanlar tarafından haksız yere işgali milli haklarımıza büyük bir darbedir. Bu işgali şiddetle protesto ediyoruz. Siz Düvel-i Muazzama hükümetlerinden haklarımızın garanti altına alınmasını ısrarla talep ediyor,

---

³¹ USSME., E3-9/10..

³² ASDMAE-CP., Pos.16, Turchia, Busta.56-45. Mektubun İtalyanca çevirisi: USSME., E3-9/10.

³³ USSME., E3-9/10.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

sesimize kulak vereceğinize ve Yunan birliklerinin en kısa zamanda İzmir'den geriye çekileceğine inanıyoruz.”

Bodrumlu kadınlar aynı gün İngiltere, Fransa, Amerika ve İtalya Başbakanlarına ve eşlerine de birer telgraf gönderdiler. Bodrum Kadınları Miting Heyeti Başkanı Emine Ferid ve Kadınlar Yüksek Heyeti Başkanı Netice, üyeler; Emine Ali, Hüseyin Netice, Yusuf Zühra ve Musevi kadınları temsilen Perla Galanti imzasıyla gönderilen telgrafta şunlar yazıldı: “Bugün yaptığımız büyük bir toplantı ile sevgili İzmir'imizin Yunanlar tarafından işgalini protesto ettik. Büyük devletlere gönderdiğimiz bu telgrafla, göz bebeğimiz İzmir'imizin bir an önce bize geri verilmesini istediğimizi bildiriyoruz.”³⁴

2 Haziran 1919'da İtalyanlar tarafından işgal edilen Milas'tan Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya Hükümetleri Temsilcilerine 23 Mayıs 1919'da gönderilen telgraf ile İzmir'in işgali protesto edilmiştir.

Milas Redd-i İlhak Heyeti adına Müftü Sadık, eşraftan; Fehmi, Edhem, Cafer ve Ahmed Hamdi ile ismi okunamayan bir Musevi imzasıyla gönderilen telgrafta; “İzmir ve çevresinin Yunan birlikleri tarafından işgal edildiğinin öğrenildiği” ve bu durumu derhal Avrupa devletleri nezdinde protesto etmeye karar verdikleri bildirilmiştir. Devamında, “İşgal esnasında pek çok Türkün, Müttefik devletlerin gözleri önünde katliâma ve şiddete mâruz kaldıkları, değerli eşyalarının yağmalandığı” anlatılmıştır. “On bin vatandaşın yaptığı büyük bir miting ile mütareke hükümlerine aykırı olarak yapılan Yunan işgalini protesto ettiklerini” ve “Yunan hâkimiyetinde yaşamaktansa ölmeyi tercih edeceklerini” ilan etmişlerdir. Telgrafın sonunda; “Türklerin muhteşem geçmişleri ve tarihlerinden aldıkları güçle Yunan hâkimiyetinde yaşamaktansa ölmeyi tercih edeceklerini yeniden ilan ettikleri” duyurulmuş ve İzmir'in, Wilson İlkelerinin 12. Maddesi gereğince Türk hâkimiyetinde kalması için adı geçen hükümetlerden yardım beklendiği dile getirilmiştir.³⁵

Köyceğiz halkı da 23 Mayıs 1919 günü Fethiye limanında demirli bulunan İtalyan savaş gemisi Liguria'nın komutanı Yüzbaşı Paolo Catani'ye, Amerika, İtalya, İngiltere ve Fransa Dışişleri Bakanlarına iletilmek üzere aşağıdaki mektubu göndermişlerdir.³⁶

“Fethiye Limanında lenger-endâz Liguria Gemisi Kumandanı Kaimakam Paolo Catani cenabları vasıtasıyla Amerika, İtalya, İngiltere ve Fransa düvel-i Fâhimeleri Hâriciye Nezaretlerine;

Köyceğiz, 23/5/335 (1919)

³⁴ *USSME.*, E3-9/10.

³⁵ *USSME.*, E3-9/10.

³⁶ *ASDMAE-CP.*, Pos.16, Turchia, Busta.56-45. Mektubun İtalyanca çevirisi: *USSME.*, E3-9/10.

Mevlüt ÇELEBİ

Yunanlıların İzmir'i işgal etmesi yalnız Türklerin hakkını ayaklar altına almaktan ibaret bir zulüm olmayıp şu hareketi düvel-i İtilafiyeyi ve düvel-i İtilafiyenin medeniyet ve adalet ve hakka hizmet ve muhabbetlerini tekzibe hâdimdir. Biz Türkler düvel-i İtilafiyenin namusundan Yunanlıların zulmüne nihayet verileceğini ve İzmir'den tebid etmesi için teşebbüsatta bulunabileceğini ümid ediyoruz Farz-ı muhal olarak Yunanlıların İzmir'i işgaline düvel-i itilafiyeye hakarete tahammül ederse biz Türkler namussuzluk aleminde yaşamaktan ise ölmeyi tercih edeceğiz. Bir ferdimiz kalmamak üzere muhafaza-i hukuk ve namus için harbe ve silaha sarılmayı bugünkü ictimayı milliyemizde karar verdiğimizizi tekrar nazar-ı insaf-ı medeniyetinize arz ederiz.”

Müftü Ali Rıza, Belediye Reisi Hamid, ulemadan Hafız Hasan, eşraftan Mehmed Nuri, eşraftan Osman, eşraftan Yusuf Cemil, eşraftan Hacı Musa, tüccardan Mehmed Nuri, tüccardan Hacı Halil, tüccardan Bekir Sıdkı, esnaftan Hasan, esnaftan Mehmed Halil, tüccardan Halil.

Menteşe halkı, sadece işgallere tepki göstermekle yetinmedi. Anadolu'nun yakın gelecekte yaşaması muhtemel işgaller de dahil olmak üzere her gelişmeyi yakından takip ederek, ses vermeye devam etti. İtilaf Devletleri arasındaki çıkar çatışmalarının ortak bir noktada buluşturulamaması ve Anadolu'da başlayan bağımsızlık savaşı nedeniyle, İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında barış antlaşmasının imzalanması, diğer İttifak Devletleri'ne göre daha geç yapılabildi. Bu süreç yaşanırken, İstanbul'un geleceği en çok tartışılan ve bu çerçevede Türkiye'de en çok merak edilen konu oldu. Bir başkent olmasının yanı sıra hilafet merkezi olarak bütün islam dünyasının göz bebeği durumunda olan İstanbul'un statüsünün en çok tartışıldığı Ocak 1920'de Anadolu'nun dört bir yanında mitingler düzenlendi ve gazetelere ve Avrupa devletlerine, halkın duygularını dile getiren telgraflar gönderildi.

1919 sonu ve 1920 başlarında Paris Barış Konferansı'ndaki müzkerelerde İngiltere'nin, İstanbul'un Türklerden alınması yönünde teklifte bulunduğu haberinin öğrenilmesi Anadolu halkını galeyana getirdi. Başka yerlerde olduğu gibi Muğla'da da, İngiltere'nin teklifini protesto etmek amacıyla bir miting düzenlendi.³⁷ Mitingten sonra, Müftü Mehmet Emin, Milletvekili Halil İbrahim, Ticaret Odası Başkanı Memiş, Mustafa Hamdi ve Miting heyeti ve belediye başkanı Mehmet Ragıp imzasıyla İtilaf Devletleri'ne iletilmek üzere gönderilen sadeleştirilmiş protestoda şunlar yazıldı:

“Millete müracaat edilmeden dünya savaşına sokulan Türkiye, siyasî mevcudiyetinin ve tamamîyet-i mülkiyesinin temini için büyük fedakârlıklar yapmış ve İstanbul ile Doğu vilayetlerinin Rusya'nın tecavüzünden masuniyetini anlar anlamaz savaşta çekilmeye teşebbüs ve hattâ bir milyona yakın askeri silah

---

³⁷ *Vakit*, 4 Kânun-ı sâni 1920.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

bırakarak *memleketlerine* firar etmişler ise de, hükümetin, milletin arzusunu tahmin edecek derecede bir siyaset izlememesi yüzünden bir müddet daha savaşta kalmıştı.

Türklerin şimdiye kadar medeniyete ve siyasete ettikleri hizmetler tarihen ve tarafsız kişilerin şahadetiyle sabitken, küçük milletlerin ihtirasları yüzünden yüzbinlerce müslümanın İzmir havalisi ile başka yerlerde katledilmekte bulunması muasır medeniyet için yüzkarasıdır. Türkiye barışının görüşülmeye başlanması hasebiyle İngiltere ve Fransa milletlerinin tarihi dostluk ve Amerika ve İtalya'nın adaletlerine istinaden Türkiye kamuoyunun kanaatlerini açıklamaya cesaret ediyoruz. Türkler, Wilson Hazretlerinin ilan ettiği gibi, 'Çoğunluğu Türk ve müslüman olan ve hiç bir suretle ayrılmaz bir bütün oluşturan memleketimizde, müstakilen yaşamak ve hukuk-ı mukaddese-i milliyesinin ihlaline katiyyen meydan verilmemesini' istiyor. Hristiyan azınlıklara ve diğer topluluklara her türlü hakları verileceği cihetle, İtilâf Devletleri'nin mali yardımlarını ve manevi irşadlarını arzu ediyoruz. Türklük ve müslümanlık ihmal edilecek bir uzuv olmadığından meşru isteklerimizin kabulünü sulh ve sükûnun sağlanmasını üslenmiş olan düvel-i muazzamanın ricalinden beklediğimizi arzeye diğer milletler gibi Türk ve müslümanlara da, mazhar-ı adalet buyurulmasını istirham eyeriz."³⁸

Menteşe sancağının diğer yerlerinde de kadınlı erkekli mitingler düzenlenmiş, ardından da telgraflar gönderilmiştir. Marmaris'ten İstanbul'daki İtilâf Devletleri Yüksek Komiserlerine gönderilen telgraf da şöyledir:

"Türkiye barışının yakında toplanacak konferansta sonuçlandırılacağına duyulması üzerine, 12 bin Türk evladının yaşadığı kasabamız ve mülhakatı ahalisi nâmına merkez kasabada yapılan büyük bir mitingde, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığının ve bütünlüğünün korunması için gösteriler yapılmıştır. Konferansın vereceği kararın âdil olacağına ve ezici bir çoğunluk oluşturan Türklerin hayat hakkının tasdik edilerek, şimdiye kadar mağlup olmaktan başka bir kabahati olmayan mazlum Türk milletinin de adalet prensibinden istifade hakkı olduğunun teyid edileceğine tam bir inancımız olduğundan, aleyhimizdeki iftira ve ihtiraslara aldanmayarak bizim de bütün milletler gibi medenî bir hayat hakkımızın olduğunun barış konferansınca dikkate alınarak istiklâl ve bütünlüğümüzün garanti altına alınacağı ve bu hususda hükümetinizin de yardımcı olacağını ümid ile istirhamımızın kabulünü rica eyeriz."

Marmaris ve mülhakatı ahalisi nâmına Belediye Reisi Esad.³⁹

Bodrum'da da yapılan bir mitingden sonra İkdâm gazetesine gönderilen telgrafta, "Yapılan mitingde, Türklerin, tarihen ve ırken alakası olmayan milletlerin mazbahası olmaya asla tahammülü kalmadığının İtilâf Devletleri'ne bildirilmesine karar verildiği"⁴⁰ yazılmıştır. Milas'tan gönderilen telgrafta da özetle şu noktaya vurgu yapılmıştır: "Burada, şehirli, köylü 5 bini aşkın Türk bir miting yaptık. Millî

³⁸ *Vakit*, 5 Kânun-ı sâni 1920.

³⁹ *Vakit*, 9 Kânun-ı sâni 1920; *İkdâm*, 9 Kânun-ı sâni 1920.

⁴⁰ *İkdâm*, 11 Kânun-ı sâni 1920.

Mevlüt ÇELEBİ

emellerimizin İtilâf Devletlerine bildirilmesine karar verdik. İtilâf Devletleri'nden Wilson prensiplerine uygun hareket etmeleri rica olunur.”⁴¹

4. SONUÇ

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın önemli bir yönü de, memleketin geleceği konusunda halkın daha belirleyici bir rol oynamaya başlamasıdır. Balkanlardan, Kafkaslardan, Arap yarım adasından ve adalardan geriye çekilmiş bir halkın artık gidecek yeri kalmamıştı. Atatürk'ün ifadesiyle düşmanlar, “Türk ata yurdu” Anadolu'yu da Türklerin elinden almaya karar vermişti. Halkın, sesini duyurması, hakkına, geleceğine ve daha önemlisi bağımsızlığına sahip çıkması gerekiyordu. Türk halkının bu tarihi misyonu büyük bir özveriyle yerine getirdiğine tarih tanıklık eder. Başlangıçta dernekler kurarak, İtilaf Devletleri'ne, Avrupa kökenli değerleri hatırlatarak ve Paris Barış Konferansı'na heyetler göndererek beklentilerini anlatmaya çalıştılar. Özellikle İzmir'in işgalinden sonra, başka çare kalmadığını gören Anadolu halkı silaha sarıldı.

Ana hatlarını çizdiğimiz yukarıdaki tablonun Menteşe halkı için de geçerli olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Menteşe bakımından buna ilave edilmesi gereken bir kaç hususun daha olduğunu düşünüyoruz. İlki, kadınların oynadığı roldür. Özellikle Marmaris ve Bodrumlu hanımların erkekleriyle birlikte mitinglerde yer almaları ve kadın dayanışmasını sağlamak için yabancı devlet adamlarının eşlerine mektuplar göndermeleri başlı başına önemli olgulardır. Daha temel hak ve özgürlükler konusunda çok büyük eksiklikleri olan kadınlarımızın gösterdiği bu bağımsızlığı hareket her türlü övgüye layıktır. Biraz daha ileri giderek, Muğla kadınlarının gösterdiği bu çaplı hareketin o dönem kadın hareketleri içinde örnek olduğunu iddia etmek sanırım abartı olmayacaktır.

Menteşe halkı için belirteceğimiz ikinci olgu, vatanlarını savunmak için gerekirse silaha başvuracaklarını ilan etmeleridir. Milli Mücadele'nin daha başında silahlı bir alternatif olarak sunmaları dikkat çekicidir. İstiklâl Savaşı'nın henüz teşkilatlanma aşamasında olduğu, Yunan'a karşı silahın toplu olarak kullanılmaya başlanmadığı bir dönemde küçük bir Anadolu kasabası olan Fethiye halkının silaha sarılacağını ilan etmesi, sadece işgalcilere karşı değil, aynı zamanda resmi otoriteye de bir başkaldırıdır. Menteşenin gösterdiği tepkinin dikkate değer bir yönü de, Fethiye'den gönderilen yazıda görüldüğü gibi Türklük vurgusunun yapılmış olmasıdır.

5. KAYNAKÇA

a) Arşivler

Archivio Storico Diplomatico Ministero degli Affari Esteri,
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi,
Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği Arşivi,

---

⁴¹ *İkdam*, 11 Kânun-ı sâni 1920.

Menteşe Sancağı'nda İtalyan ve Yunan İşgallerine Tepkiler

Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito.

b) Gazeteler

Vakit; 4, 5, 9, 11 Kânun-ı sâni 1920.

İkdam; 9, 11 Kânun-ı sâni 1920.

c) Kitap ve Makaleler

AKER, M.Şefik, *İstiklâl Savaşı'nda 57.Fırka ve Aydın Millî Cidali*, C.2, İstanbul, Askerî Matbaa, 1937.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, -IV-, Ankara, TTK Yayını, 1991.

ÇANLI, Mehmet-TÜRKEŞ, Ünal, *Datça (Reşadiye) Kuva-yı Milliyesi*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1999.

ÇELEBİ, Mevlüt, *Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 2002.

_____, “Menteşe Sancağında İzmir'in İşgaline Gösterilen Tepkiler”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XX, Sayı: 1, (Temmuz 2005), ss.39-59.

FLUSSI, Luciano, “La diplomazia delle cannoniere: Gli sbarchi italiani in Anatolia nel 1919”, *Analisi Storica*, Anno:I, No:1, (Luglio-Dicembre 1983), ss.39-56.

İzmir Fecâyi, İstanbul, 1335.

PACE, Biagio, *Dalla pianura di Adalia alla valle del Meandro*, Milano, 1927.

SFORZA, Carlo, *Makers of Modern Europe*, Indianapolis, The Bobbs-Merill Com.1930.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, *İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1986.

Türk İstiklâl Harbi, C.7, İdarî Faaliyetler, Ankara, Genkurmay Başkanlığı Yayını, 1975.

TÜRKEŞ, Ünal, *Kurtuluş Savaşı'nda Muğla*, (2 Cilt), İstanbul, 1973.

UYKUCU, Ekrem, *Muğla Tarihi*, İstanbul, 1983².

VILLARI, Luigi, “Da Mustafa Kemal a Kemal Atatürk”, *Nuova Antologia*, Anno:73, Fas.1601, (1 Dicembre 1938), ss. 326-334.